

Instituut Verantwoord Medicijngebruik

Monitor Voorschrijven Opioïden 2018 - 2019

Colofon

Auteurs

dr. Joost de Metz, arts, apotheker, Instituut Verantwoord Medicijngebruik
Anke Lambooi, apotheker, Instituut Verantwoord Medicijngebruik

Met medewerking van

Fabiënne Griens, Stichting Farmaceutische Kengetallen
Jeroen Lukaart, Stichting Farmaceutische Kengetallen

2020

Dit rapport is opgesteld door het IVM in samenspraak met de Taakgroep Gepast gebruik van opioïden.

Wij hebben de grootst mogelijke zorg besteed aan deze uitgave. Aan de inhoud hiervan kunnen echter geen rechten worden ontleend. Het Instituut Verantwoord Medicijngebruik is niet aansprakelijk voor directe of indirecte schade die het gevolg is van het gebruik van de informatie die door middel van deze uitgave is verkregen. Niets uit deze uitgave mag worden gebruikt zonder vooraf verkregen toestemming.

Instituut Verantwoord Medicijngebruik
Postbus 3089, 3502 GB Utrecht
Churchilllaan 11, 3527 GV Utrecht
tel 0888 800 400
info@ivm.nl
www.ivm.nl

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
Terminologie in het rapport	5
Hoofdstuk 1	
De veranderingen van het gebruik van analgetica op recept in de periode 2003 tot en met 2018	6
Hoofdstuk 2	
De veranderingen van het gebruik van opioïden in de periode 2003 tot en met 2018	10
Hoofdstuk 3	
Het gebruik van opioïden in het jaar 2018	13
Het incidentele, kortdurende en langer durende gebruik van opioïden	13
De duur van het gebruik per werkzame stof en toedienvorm	15
Uitgiftes van werkzame stoffen per gebruiker naar leeftijd en geslacht	17
Het voorschrijven van opioïden naar type voorschrijver	18
Regionale verschillen in de duur van gebruik van opioïden	22
Hoofdstuk 4	
De eerste gebruikscijfers over opioïden na het instellen van de taakgroep Gepast gebruik van opioïden	24

Samenvatting

Tussen 2003 en 2018 is het aantal gebruikers van sterk werkende opioïden met ruim 559.000 gestegen van 137.000 naar 697.000. In 2019 is deze stijgende trend voor het eerst in meer dan 15 jaar doorbroken.

Dit rapport gaat niet in op de oorzaken van de toename tot 2019. In de literatuur worden vergrijzing en de toename van het aantal chronische zieken genoemd als mogelijke oorzaken. Ook de toegenomen aandacht voor pijn en de kortere ligduur in ziekenhuizen spelen naar men aanneemt een rol.

In 2018 trad een eerste vertraging op in de toename van het aantal gebruikers. In 2019 is voor het eerst in meer dan 15 jaar het aantal gebruikers van sterk werkende opioïden afgenomen. De toegenomen aandacht voor het goed voorschrijven van opioïden onder meer via de door het ministerie van VWS geïnitieerde Taakgroep Gepast gebruik van Opioïden, en de inspanningen van voorschrijvers en apothekers liggen hieraan ten grondslag.

Dit onderzoek laat verder zien dat ouderen vaker sterk werkende opioïden gebruiken dan jongeren. Ook laat het zien dat alle voorschrijvers betrokken zijn bij het initiëren van sterk werkende opioïden. Medisch specialisten zijn de eerste voorschrijver bij 47,6 procent van de gebruikers en huisartsen bij 41,6 procent. Bij 57 procent van de nieuwe gebruikers van opioïden gaat het om een eenmalige verstrekking.

Inleiding

Voor u ligt de eerste Monitor Voorschrijven Opioïden. De monitor gaat vanaf 2020 de effecten volgen van het in 2018 ingezette beleid van het ministerie van VWS en relevante veldpartijen om het gebruik van sterk werkende opioïden en met name van oxycodon in goede banen te leiden. De monitor bevat aflevercijfers over het gebruik van opioïden afkomstig van de Stichting Farmaceutische Kengetallen (SFK) en de GIPdatabank.

De Monitor Voorschrijven Opioïden 2018 bestaat uit vier hoofdstukken. Hoofdstuk 1 vergelijkt het gebruik van opioïden met het gebruik van op recept voorgeschreven NSAID's in de periode 2003 tot en met 2018. Hoofdstuk 2 gaat met name in op de veranderingen van het gebruik van opioïden op het niveau van de werkzame stoffen in de periode 2014 tot en met 2018. Hoofdstuk 3 gaat in op het gebruik van opioïden in het jaar 2018. Hoofdstuk 4 geeft de eerste gebruikscijfers over opioïden weer na het instellen van de taakgroep Gepast gebruik van opioïden

Terminologie in het rapport

Met betrekking tot de stoffen die in deze monitor tot de opioïden worden gerekend: het betreft in hoofdstuk 1 de zwak werkende¹ en sterk werkende opioïden. In hoofdstuk 2, 3 en 4 wordt alleen ingegaan op de sterk werkende opioïden.

In het rapport wordt gewerkt met afleverdata. Een gebruiker is een persoon aan wie een apotheek een of meer voorschriften voor een opioïde heeft afgeleverd. Of de middelen daadwerkelijk zijn ingenomen is niet bekend.

Wanneer de data in dit rapport afkomstig zijn van de Stichting Farmaceutische Kenmerken, betreft het altijd gebruikers van opioïden die in 2018 met deze middelen zijn gestart (nieuwe gebruiker). Elke nieuwe gebruiker is op basis van het eerste recept toegewezen aan een voorschrijver en middel. Alleen de gegevens van SFK in hoofdstuk 4 betreffen alle gebruikers van opioïden. SFK heeft de cijfers berekend op basis van een zeer grote steekproef van de Nederlandse openbare apotheken.

Een nieuwe gebruiker van een opioïde is gedefinieerd als een gebruiker die in de vier maanden voor het in de Monitor meegenomen voorschrift geen voorschrift van een opioïde heeft gehad.

In hoofdstuk 3 zijn incidenteel, kortdurend en langer durend gebruik van opioïden als volgt gedefinieerd:

- Incidenteel gebruik van een opioïde: één of twee voorschriften op één dag. In de daarna volgende vier maanden in 2018 geen voorschrift.
- Kortdurend gebruik van een opioïde: meerdere dagen met voorschriften voor opioïden binnen 14 dagen. In de daarna volgende vier maanden in 2018 geen voorschrift.
- Langer durend gebruik van een opioïde in 2018: gebruik van een opioïde dat niet voldoet aan de definitie van incidenteel en kortdurend gebruik. Langer durend gebruik houdt in feite in elk gebruik van een opioïde langer dan 14 dagen achter elkaar.

Een gebruiker van een opioïde kan eenmaal meetellen als incidentele of kortdurende gebruiker. Ook al zijn er meerdere episodes in 2018. Als een gebruiker in 2018 meerdere episodes van opioïde gebruik heeft, dan bepaalt de laatste episode of deze een incidentele of kortdurende gebruiker is.

¹ De zwak werkende opioïden bestaan uit tramadol en de combinatie van tramadol met paracetamol.

Hoofdstuk 1

De veranderingen van het gebruik van analgetica op recept in de periode 2003 tot en met 2018

Dit hoofdstuk beschrijft de ontwikkeling van het gebruik van opioïden in relatie met dat van de NSAID's in de periode 2003 tot en met 2018. Opioïden en NSAID's behoren beide tot de groep van analgetica. Bestudeerd is of de toename van het gebruik van opioïden gepaard is gegaan met een afname van het gebruik van NSAID's. Met betrekking tot de opioïden is in dit hoofdstuk ook gekeken naar de zwak werkende opioïde tramadol en de combinatie van tramadol met paracetamol.

Samenvatting

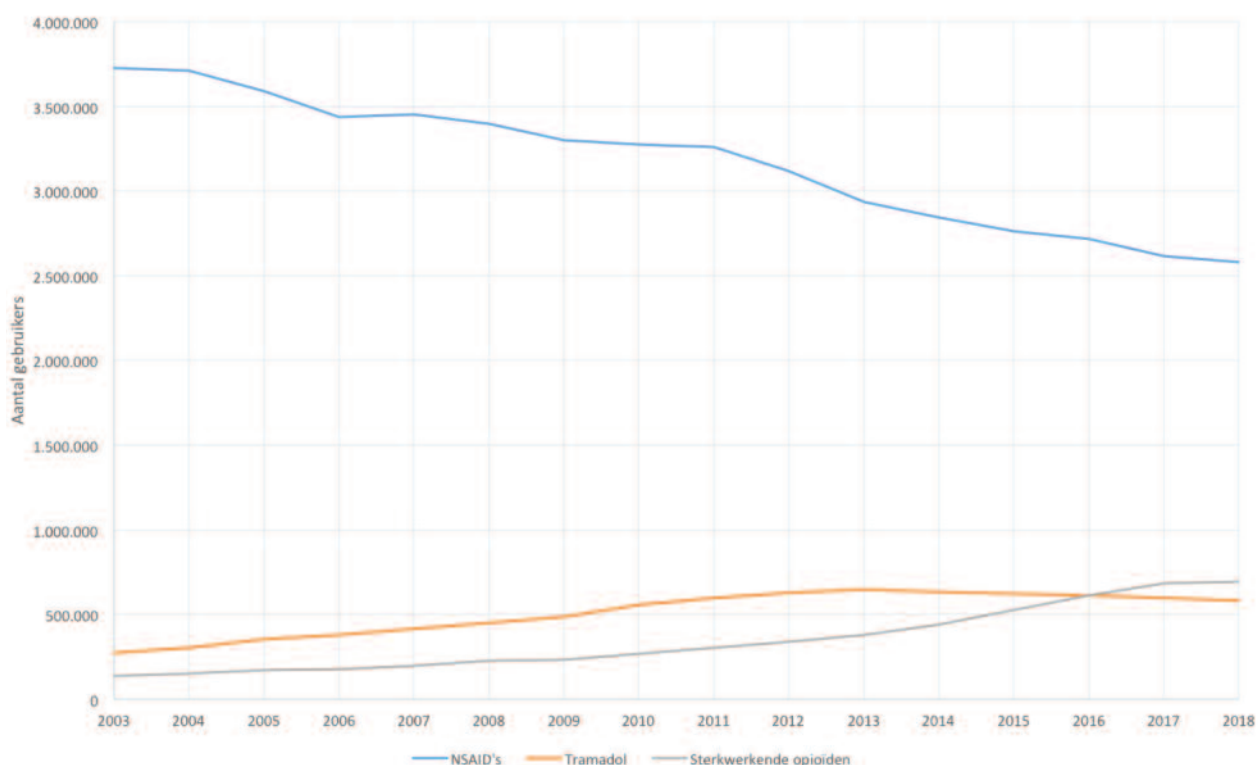
In de periode van 2003 tot en met 2018 is er een duidelijke daling van het aantal gebruikers van NSAID's en een continue toename van het aantal gebruikers van sterk werkende opioïden. Het aantal gebruikers van de zwakwerkende opioïde tramadol neemt toe tot 2013 en begint daarna licht te dalen.

In de hoogste leeftijdsklasse (ouder dan 74 jaar) zijn er absoluut en na correctie voor leeftijdsopbouw minder gebruikers van NSAID's dan in de leeftijdsklasse 65-74 jaar. Dit geldt zowel voor mannelijke en vrouwelijke gebruikers. Bij de sterk werkende opioïden zijn er meer gebruikers in de hoogste leeftijdsklasse dan in de klasse 65-74 jaar. Dit blijft zo na correctie voor leeftijdsopbouw.

De bevindingen

Figuur 1 laat de ontwikkeling van het gebruik van de sterk werkende opioïden, tramadol (inclusief tramadol met paracetamol) en de NSAID's zien in de periode van 2003 tot en met 2018. In de gehele periode is er een afname van het gebruik van NSAID's, gekenmerkt door twee perioden met een sterkere daling, namelijk in de jaren 2004 en 2005 en van de jaren 2011 tot en met 2014. Het gebruik van tramadol neemt tot en met 2013 gestaag toe met een versnelling in de jaren 2004 en 2005 en een tweede versnelling van 2008 tot en met 2010 en begint af te nemen van 2013. Het gebruik van de sterk werkende opioïden neemt toe in de periode van 2003 tot en met 2018 met versnellingen in de jaren 2004 en 2005, 2007 en 2008, en 2013 tot en met 2016. Vanaf 2009 treedt er een versnelling van de groei op van het gebruik van de sterk werkende opioïden die nog meer versnelt vanaf 2013 tot en met 2016. In 2018 vlakt de groei sterk af.

Figuur 1 Aantal gebruikers van sterk werkende opioïden, tramadol en NSAID's

Bron GIPdatabank

Tabel 1 geeft de gebruikers weer van NSAID's, sterk werkende en zwak werkende opioïden voor de jaren 2003, 2008, 2013 en 2018.

Tabel 1 Aantal gebruikers van sterk werkende opioïden, tramadol en NSAID's

	2003	2008	2013	2018
Gebruikers NSAID's	3.724.749	3.395.952	2.935.300	2.579.929
Gebruikers sterk werkende opioïden	137.098	225.130	378.123	696.568
Gebruikers zwak werkende opioïden	273.459	448.975	647.431	581.630

Bron GIPdatabank

Tabel 2 laat de toename/afname zien van de gebruikers van NSAID's, sterk werkende en zwak werkende opioïden. De afname van het aantal gebruikers van NSAID's in de periode van 2003 tot en met 2018 is groter dan de toename van het aantal gebruikers van opioïden. Ook treedt er een verschuiving op van zwak naar sterk werkende opioïden.

Tabel 2 Het verloop van de gebruikers aantallen van NSAID's, sterk werkende en zwak werkende opioïden van 2003 tot en met 2018

	2003	2008	2013	2018	Totaal
	aantal	toename	toename	toename	
Gebruikers NSAID's	3.724.749	-313.792	-460.652	-355.371	-1.144.820
Gebruikers sterk werkende opioïden	132.739	263.185	198.456	-65.801	559.470
Gebruikers zwak werkende opioïden	273.459	175.516	152.993	318.445	308.171
Gebruikers sterk en zwak werkende opioïden	406.198	438.701	351.449	252.644	867.641

Bron GIPdatabank

In de volgende tabel is het aantal gebruikers per leeftijdsklasse weergegeven voor opioïden, tramadol en tramadol met paracetamol en de NSAID's in het jaar 2018.

Ongecorrigeerd voor leeftijdsopbouw neemt bij mannen het gebruik van NSAID's in de hoogste leeftijdsklasse sterk af vergeleken met de leeftijdsklasse van 65 tot 74 jaar, voor de opioïden inclusief tramadol is deze afname beperkt. Voor de sterk werkende opioïden - dat wil zeggen de opioïden zonder tramadol - neemt het aantal gebruikers toe in de hoogste leeftijdsklasse vergeleken met de leeftijdsklasse van 65 tot 74 jaar. Ook voor tramadol in combinatie met paracetamol deed dit zich voor. Bij de vrouwelijke gebruikers is het gebruik vergelijkbaar met dat van de mannelijke gebruikers met het verschil dat ook bij de opioïden inclusief tramadol het aantal gebruikers groter is in de hoogste leeftijdsklassen vergeleken met de leeftijdsklasse van 65 tot 74 jaar.

Tabel 3 Aantal gebruikers per leeftijdsklasse van analgetica in 2018

Mannen					
Leeftijdsklasse	0-44	45-64	65-74	75 +	Totaal
Opioïden inclusief tramadol	89.747	160.270	85.344	81.226	416.587
NSAID's	373.061	416.320	144.940	70.310	1.004.631
Tramadol	44.120	73.622	32.389	23.076	173.207
Tramadol met paracetamol	9.748	20.612	11.582	12.499	54.441
Sterk werkende opioïden	35.879	66.036	41.373	45.651	188.939
Vrouwen					
Leeftijdsklasse	0-44	45-64	65-74	75 +	Totaal
Opioïden	134.150	209.180	112.990	155.980	612.300
NSAID's	500.843	495.850	175.780	118.080	1.290.553
Tramadol	70.244	97.033	42.426	41.067	250.770
Tramadol met paracetamol	20.144	36.041	19.493	27.776	103.454
Sterk werkende opioïden	43.762	76.106	51.071	87.137	258.076

Bron GIPdatabank

In tabel 4 is het aantal gebruikers weergegeven als één op de hoeveel personen een opioïde gebruikt. Van de mannen van 75 jaar en ouder gebruikt 1 op de 8 mannen een NSAID. Bij mannen tussen 45 en 64 jaar oud is dat 1 op de 6. Het gebruik van opioïden ligt lager.

Tabel 4 aantal gebruikers per leeftijdsklasse van analgetica gecorrigeerd voor leeftijdsopbouw in 2018

Mannen					
Leeftijdsklasse	0-44	45-64	65-74	75 +	totaal
Opioïden inclusief tramadol	63	15	11	7	20
NSAID's	17	6	6	8	8
Tramadol	104	33	29	25	49
Tramadol met paracetamol	470	118	80	46	156
Sterk werkende opioïden	128	37	22	13	45
Vrouwen					
Leeftijdsklasse	0-44	45-64	65-74	75 +	totaal
Opioïden	41	12	8	5	14
NSAID's	13	5	5	7	7
Tramadol	63	25	23	20	34
Tramadol met paracetamol	220	67	49	29	83
Sterk werkende opioïden	101	32	19	9	33

Hoofdstuk 2

De veranderingen van het gebruik van opioïden in de periode 2003 tot en met 2018

Dit hoofdstuk beschrijft de ontwikkeling van het gebruik van opioïden op het niveau van werkzame stoffen in de periode 2003 tot en met 2018. Ook wordt ingegaan op het aantal uitgiften per gebruiker van opioïden in de periode 2014 tot en met 2018.

Samenvatting

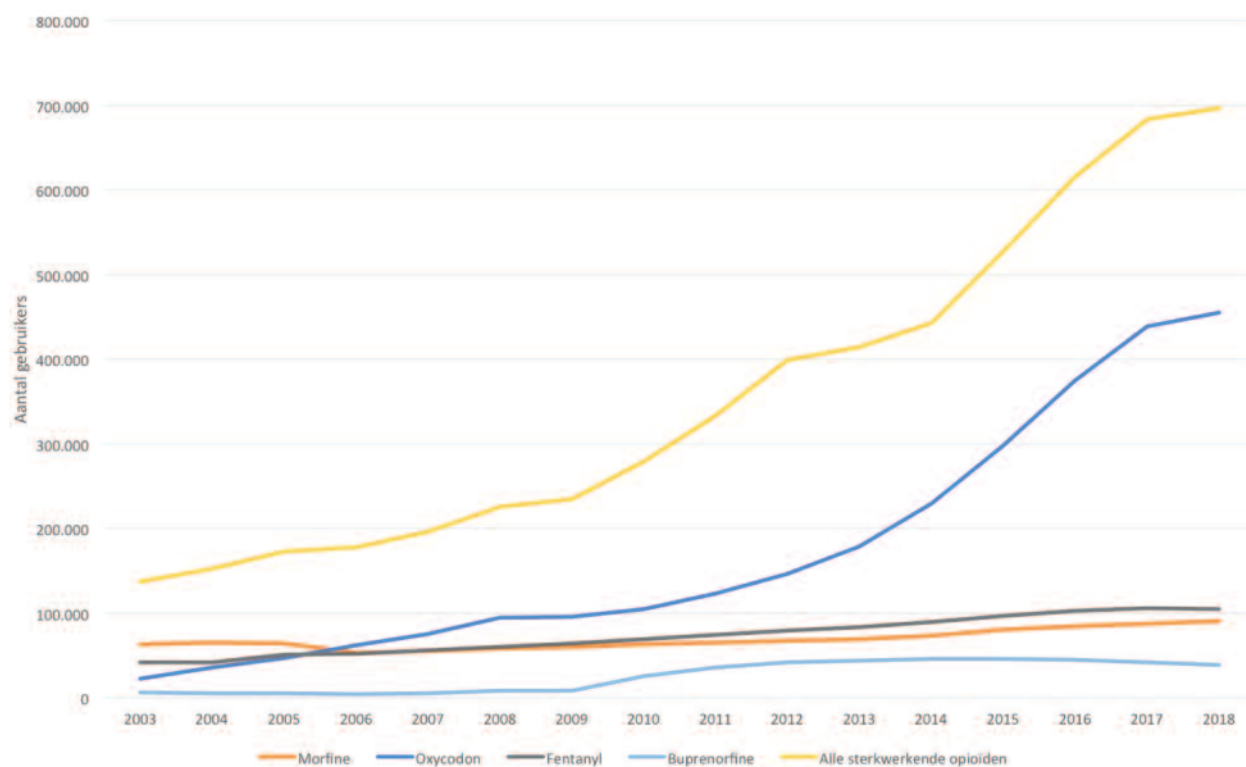
Er is een sterke stijging van het gebruik van met name drie opioïden in de periode van 2014 tot en met 2016. Het betreft oxycodon, fentanyl en morfine. De stijging van oxycodon springt eruit met een stijging van in totaal 98%. In 2018 is de stijging voor oxycodon en morfine vergeleken met 2017 nog in de orde van iets meer dan 3%.

Er treden veranderingen op in de aantallen uitgiften per gebruiker voor de verschillende opioïden, maar daar is geen eenduidig patroon in herkenbaar.

De bevindingen

Figuur 2 laat de stijging zien van het aantal gebruikers van de vier meest gebruikte opioïden in de periode van 2003 tot en met 2018. In 2003 bedroeg het aantal gebruikers ongeveer 140.000, in 2018 bijna 695.000. In de periode 2014 tot en met 2017 treedt er een versnelling op van het aantal gebruikers.

Figuur 2 Het aantal gebruikers van de vier meest gebruikte opioïden in de periode 2003 tot en met 2018

Bron GIPdatabank

De volgende twee tabellen laten zien dat er een sterke stijging is van het aantal gebruikers van sterk werkende opioïden in de periode van 2014 tot en met 2017. Drie van de vier veel gebruikte opioïden, namelijk oxycodon, fentanyl en morfine laten een sterke stijging zien in aantallen en procentueel. Met name die van oxycodon springt er uit met een stijging van 98,1%. In 2018 neemt het gebruik van fentanyl ten opzichte van 2017 met 1,1% af. Het gebruik van het vierde veelgebruikte opioïde buprenorfine (overigens wel minder gebruikt dan de andere drie) neemt af met 15,5%. Ook de toename van het gebruik van oxycodon en morfine lijkt te vertragen in 2018, met een stijging van iets meer dan 3 procent.

Het gebruik van de in 2014 al weinig gebruikte opioïden neemt nog meer af. Het in 2014 in het GVS opgenomen tapentadol had in 2018 6.760 gebruikers en in 2017 6.464 gebruikers. Dus de toename van het gebruik van dit middel lijkt al gestabiliseerd.

Tabel 5 Aantal gebruikers van sterk werkende opioïden per jaar

	2014	2015	2016	2017	2018
Oxycodon	229.470	297.400	374.900	438.860	454.500
Fentanyl	89.712	96.719	102.650	105.770	104.560
Morfine	73.542	80.302	84.624	87.653	90.491
Buprenorfine	45.885	45.717	44.691	41.839	38.789
Nicomorfine	1.502	1.417	1.364	1.154	222
Hydromorfon	751	761	927	824	789
Pethidine	279	247	184	111	125
Pentazocine	228	1	0	0	0
Tapentadol	196	3.539	5.376	6.464	6.760
Piritramide	192	154	151	134	138
Dextromoramide	66	60	0	0	0
Morfine combinatie	0	0	5	6	0

Bron GIPdatabank

Tabel 6 Procentuele veranderingen van jaar op jaar in het aantal gebruikers van de vier meest voorgeschreven opioïden

	2015	2016	2017	2018	Toename 2014-2018
Oxycodon	29,6%	26,1%	17,1%	3,6%	98,1%
Fentanyl	7,8%	6,1%	3,0%	-1,1%	16,6%
Morfine	9,2%	5,4%	3,6%	3,2%	23,0%
Buprenorfine	-0,4%	-2,2%	-6,4%	-7,3%	-15,5%

Bron GIPdatabank

De volgende tabel laat het procentuele aandeel van de verschillende opioïden per jaar zien. Het procentuele aandeel van oxycodon neemt toe, dat van fentanyl, morfine en buprenorfine neemt af in de periode van 2014 tot en met 2018.

Tabel 7 Gebruikers 2014-2018: procentuele verdeling van de werkzame bestanddelen per jaar op basis van het aantal gebruikers

	2014	2015	2016	2017	2018
Oxycodon	51,9%	56,5%	61,0%	64,3%	65,3%
Fentanyl	20,3%	18,4%	16,7%	15,5%	15,0%
Morfine	16,6%	15,3%	13,8%	12,8%	13,0%
Buprenorfine	10,4%	8,7%	7,3%	6,1%	5,6%
Nicomorfine	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%	0,0%
Hydromorfon	0,2%	0,1%	0,2%	0,1%	0,1%
Pethidine	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Pentazocine	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Tapentadol	0,0%	0,7%	0,9%	0,9%	1,0%
Piritramide	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dextromoramide	0,0%	0,0%			
Morfine combinatie			0,0%	0,0%	

Bron GIPdatabank

Tabel 8 beschrijft het aantal uitgiften per gebruiker per werkzaam bestanddeel. Er treden wel veranderingen op in het aantal uitgiften per gebruiker. Er is echter geen algemene tendens zichtbaar. Het aantal uitgiften per gebruiker neemt af voor oxycodon en morfine, en toe voor fentanyl en buprenorfine.

Tabel 8 Aantal uitgiften per gebruiker per werkzaam bestanddeel

	2014	2015	2016	2017	2018
Morfine	3,42	3,31	3,25	3,14	3,09
Hydromorfon	8,69	8,56	7,07	9,01	9,17
Nicomorfine	1,81	1,79	1,75	1,59	1,11
Oxycodon	5,35	5,08	4,93	4,86	4,91
Morfine combinatiepreparaten			5,07	5,53	
Pethidine	14,36	15,42	11,6	8,48	11,16
Fentanyl	6,88	6,90	7,01	7,11	7,30
Dextromoramide	22,6	12,52			
Piritramide	7,84	9,02	6,34	4,49	5,56
Pentazocine	5,10	1,00			
Buprenorfine	4,65	4,84	5,06	5,22	5,4
Tapentadol	1,78	3,13	3,99	4,51	4,94

Bron GIPdatabank

Hoofdstuk 3

Het gebruik van opioïden in het jaar 2018

Dit hoofdstuk beschrijft gebruikspatronen in het jaar 2018. Patiënt- en voorschrijverskenmerken en de duur van het gebruik van opioïden komen aan bod. Ook de keuzes die voorschrijvers maken voor bepaalde stoffen of vormen van opioïden worden beschreven. Het hoofdstuk gaat over nieuwe gebruikers van sterk werkende opioïden.

Het incidentele, kortdurende en langer durende gebruik van opioïden

Samenvatting

Diverse richtlijnen adviseren terughoudend te zijn bij het voorschrijven van opioïden bij chronische, niet aan kanker gerelateerde pijn. Daarom is voor nieuwe gebruikers in kaart gebracht of zij vervolgrecepten kregen en zo ja, in welke periode na het eerste voorschrift.

Het merendeel van de nieuwe gebruikers van opioïden in 2018 krijgt deze incidenteel voorgeschreven, kortdurend gebruik komt minder voor en langer durend gebruik het minst. Als men naar de leeftijdsklassen van opioïden gebruikers kijkt dan zijn er verschillen tussen mannen en vrouwen.

Bevindingen

De volgende tabel laat het aantal gebruikers van opioïden in 2018 zien ingedeeld naar incidentele gebruikers, gebruikers met kortdurend en gebruiker met langer durend gebruik. Het merendeel van de gebruikers krijgt incidenteel opioïden voorgeschreven. Zij ontvangen op één dag een of meer recepten voor sterk werkende opioïden. Daarna komt voorschrijven voor kortdurend gebruik. Deze patiënten krijgen op meerdere dagen recepten voor sterk werkende opioïden, maar binnen een periode van 14 dagen. Iets minder dan 10% van de gebruikers krijgt opioïden gedurende een periode langer dan twee weken voorgeschreven. Aangenomen mag worden dat deze patiënten sterk werkende opioïden gebruiken in elk geval gedurende een periode van meer dan 14 dagen.

Tabel 9 Aantallen gebruikers van opioïden ingedeeld in incidenteel, kortdurend en langer durend gebruik

	Incidenteel	Kortdurend	Langer durend	Totaal
Aantal gebruikers	305.291	175.106	51.545	531.942
Percentage gebruikers	57,4 %	32,9%	9,7%	100,0%

Bron SFK

De volgende twee tabellen behandelen het gebruik van opioïden door mannen en vrouwen in verschillende leeftijdsklassen. Tabel 10 laat zien dat in absolute zin de meeste gebruikers van opioïden tussen 45 en 64 jaar oud zijn. In alle leeftijdsklassen zijn er meer vrouwelijke dan mannelijke gebruikers van opioïden.

Voor zowel de mannen als de vrouwen geldt dat binnen een leeftijdsgroep het gebruik in aantallen gebruikers en percentages gebruikers afneemt van incidenteel gebruik, naar kortdurend gebruik, naar langer durend gebruik. Bij toenemende leeftijd treedt er een verschuiving op naar kortdurend en langer durend gebruik van opioïden ten koste van incidenteel gebruik. Oudere patiënten krijgen dus vaker dan jongere patiënten meerdere recepten en vaker gedurende een periode van langer dan twee weken.

Tabel 10 Gebruikers van opioïden ingedeeld naar geslacht, leeftijd, en incidenteel, kortdurend en langer durend gebruik (aantallen)

Geslacht	Leeftijd	Incidenteel	Kortdurend	Langer	Totaal
Man	0 - 18	2.027	302	31	2.360
	19 - 44	29.215	10.352	2.306	41.873
	45 - 64	45.569	25.244	6.828	77.641
	65 - 74	25.975	16.867	4.885	47.727
	> 74	24.846	20.850	6.406	52.102
	Totaal	127.632	73.615	20.456	221.703
Geslacht	Leeftijd	Incidenteel	Kortdurend	Langer	Totaal
Vrouw	0 - 18	2.473	400	58	2.931
	19 - 44	39.027	13.648	3.303	55.978
	45 - 64	57.649	29.690	8.219	95.558
	65 - 74	34.931	20.457	6.298	61.686
	> 74	43.579	37.293	13.210	94.082
	Totaal	177.659	101.488	31.088	310.235
Eindtotaal		305.291	175.106	51.545	531.942

Bron SFK

Tabel 11 Percentages gebruikers van opioïden ingedeeld naar geslacht, leeftijd, en incidenteel, kortdurend en langer durend gebruik

Geslacht	Leeftijd	Incidenteel	Kortdurend	Langer	Totaal
Man	0 - 18	85,9%	12,8%	1,3%	100%
	19 - 44	69,8%	24,7%	5,5%	100%
	45 - 64	58,7%	32,5%	8,8%	100%
	65 - 74	54,4%	35,3%	10,2%	100%
	> 74	47,7%	40,0%	12,3%	100%
	Totaal	57,6%	33,2%	9,2%	100%
Geslacht	Leeftijd	Incidenteel	Kortdurend	Langer	Totaal
Vrouw	0 - 18	84,4%	13,6%	2,0%	100%
	19 - 44	69,7%	24,4%	5,9%	100%
	45 - 64	60,3%	31,1%	8,6%	100%
	65 - 74	56,6%	33,2%	10,2%	100%
	> 74	46,3%	39,6%	14,0%	100%
	Totaal	57,3%	32,7%	10,0%	100%
Eindtotaal		57,4%	32,9%	9,7%	100%

Bron SFK

De duur van het gebruik per werkzame stof en toedienvorm

Samenvatting

Verschillende vormen en werkzame stoffen van opioïden worden voor verschillende indicaties gebruikt. De indicatie kan samenhangen met de gebruiksduur van het middel. Daarom is per werkzame stof en vorm in kaart gebracht of nieuwe gebruikers vervolgrecepten kregen en zo ja, in welke periode na het eerste voorschrift.

Op stofniveau kent oxycodon de meeste gebruikers gevolgd door fentanyl en morfine. Morfine en oxycodon worden relatief vaak incidenteel voorgeschreven, fentanyl juist vaker kortdurend of langer durend. Op het niveau van de farmaceutische vorm worden de tablet met gereguleerde afgifte en de tablet van oxycodon het vaakst voorgeschreven. Producten met een lange werkingsduur, zoals tabletten met gereguleerde afgifte en pleisters worden relatief vaak voor een langere tijd gebruikt.

Bevindingen

In de volgende tabel wordt ingegaan op incidenteel, kortdurend en langer durend gebruik van opioïden op stofniveau. Oxycodon wordt het meest voorgeschreven, gevolgd door fentanyl en morfine. Buprenorfine staat op plaats vier. De andere opioïden worden aan minder dan vijfduizend nieuwe gebruikers verstrekt.

Verder geldt voor de werkzame bestanddelen, dat deze bestanddelen procentueel meer incidenteel gebruikt worden dan kortdurend en meer kortdurend dan langer durend. Tussen de werkzame stoffen lijkt een verschil te bestaan. Oxycodon en morfine worden relatief vaak incidenteel en kortdurend gebruikt, terwijl bij fentanyl en buprenorfine vaker kort- en langer durend gebruik voorkomen.

Tabel 12 Verhouding incidenteel, kortdurend en langer durend per werkzame stof (% en aantallen gebruikers)

	Incidenteel	Kortdurend	Langer	Totaal	Totaal aantallen
Oxycodon	62,3%	29,6%	8,1%	100%	399.600
Fentanyl	26,5%	51,7%	21,8%	100%	53.944
Morfine	62,1%	31,6%	6,2%	100%	53.764
Buprenorfine	33,5%	49,2%	17,3%	100%	20.239
Overig	41,6%	45,8%	12,6%	100%	4.357
Totaal	57,4%	32,9%	9,7%	100%	531.904
Totaal aantallen	305.278	175.087	51.539	531.904	

Bron SFK

In de volgende twee tabellen wordt weergegeven welke farmaceutische vormen van welke opioïden het meest worden gebruikt. Incidentele gebruikers van opioïden gebruiken het vaakst oxycodon, als tablet met gereguleerde afgifte, tablet of capsule, gevolgd door de injectievloeistof van morfine op plaats vier en de pleister voor transdermaal gebruik van fentanyl op plaats vijf. Bij kort gebruik staat oxycodon met 2 farmaceutische vormen op plaats één en twee (tablet met gereguleerde afgifte en tablet), de pleister voor transdermaal gebruik van fentanyl op plaats drie en tablet van oxycodon op plaats vier. Bij langer durend gebruik staat de tablet met gereguleerde afgifte van oxycodon op plaats één, de pleister voor transdermaal gebruik van fentanyl op plaats twee en de tablet en de capsule van oxycodon op plaats drie en vier. Alle andere gebruikte farmaceutische vormen en werkzame bestanddelen blijven beneden de 5.000 gebruikers (incidenteel, kortdurend en langer durend gebruik opgeteld). Ter vergelijking alleen al van de tablet met gereguleerde afgifte van oxycodon is het totale aantal gebruikers iets meer dan 200.000.

Tabel 13 Top 10 van meeste gebruikte farmaceutische vormen ingedeeld in incidenteel, kortdurend en langer durend gebruikt (aantallen gebruikers) gerangschikt van hogere naar lagere aantallen gebruikers (gesorteerd op incidenteel)

	Farmaceutische vorm	Incidenteel	Kortdurend	Langer	Totaal
Oxycodon	Tablet met gereguleerde afgifte	111.439	68.390	20.680	200.509
Oxycodon	Tablet	83.144	29.618	6.988	119.750
Oxycodon	Capsule	51.205	18.696	4.378	74.279
Morfine	Injectievloeistof	19.261	7.275	815	27.351
Fentanyl	Pleister voor transdermaal gebruik	12.077	25.051	11.011	48.139
Buprenorfine	Pleister voor transdermaal gebruik	5.858	9.510	3.407	18.775
Morfine	Tablet met gereguleerde afgifte	5.562	4.557	1.533	11.652
Morfine	Drank	3.172	2.670	576	6.418
Oxycodon	Smelttablet	3.105	1.461	315	4.881
Morfine	Zetpil	1.777	719	106	2.602
	Overig	8.691	7.159	1.736	17.586
Totaal		305.291	175.106	51.545	531.942

Bron SFK

De hierna weergegeven tabel is op dezelfde wijze gesorteerd als de vorige tabel. De tabel geeft per farmaceutische vorm weer de verhouding incidenteel, kortdurend en langer durend gebruik als percentage van de gebruikers. Bij de tien meest gebruikte vormen wordt met uitzondering van de pleisters voor transdermaal gebruik van zowel fentanyl en buprenorfine opioïden het meest incidenteel voorgeschreven, gevolgd door kortdurend gebruik en als laatste langer durend gebruik. Beide pleisters wordt meer kortdurend voorgeschreven dan incidenteel, gevolgd door langer durend als laatste.

Tabel 14 Verhouding incidenteel, kortdurend en langer durend gebruik per farmaceutische vorm (% gebruikers), 10 meest verstreckte vormen

	Farmaceutische vorm	Incidenteel	Kort	Langer	Totaal
Oxycodon	Tablet met gereguleerde afgifte	55,6%	34,1%	10,3%	100%
Oxycodon	Tablet	69,4%	24,7%	5,8%	100%
Oxycodon	Capsule	68,9%	25,2%	5,9%	100%
Morfine	Injectievloeistof	70,4%	26,6%	3,0%	100%
Fentanyl	Pleister voor transdermaal gebruik	25,1%	52,0%	22,9%	100%
Buprenorfine	Pleister voor transdermaal gebruik	31,2%	50,7%	18,1%	100%
Morfine	Tablet met gereguleerde afgifte	47,7%	39,1%	13,2%	100%
Morfine	Drank	49,4%	41,6%	9,0%	100%
Oxycodon	Smelttablet	63,6%	29,9%	6,5%	100%
Morfine	Zetpil	68,3%	27,6%	4,1%	100%
	Overig	49,4%	40,7%	9,9%	100%
Totaal		57,4%	32,9%	9,7%	100%

Bron SFK

Uitgiftes van werkzame stoffen per gebruiker naar leeftijd en geslacht

Samenvatting

In deze paragraaf is gekeken of het beeld dat in alle leeftijdsklassen meer vrouwelijke gebruikers van opioïden zijn dan mannelijke wordt teruggezien in het aantal uitgiftes per gebruikers op stofniveau.

Er zijn verschillen tussen oxycodon, morfine, fentanyl en buprenorfine met betrekking tot het aantal uitgiftes per gebruikers. Deze verschillen zijn vergelijkbaar voor mannen en vrouwen. Verder is het beeld dat vrouwen in het merendeel van de leeftijdsklassen meer uitgiftes per gebruik krijgen dan mannen.

Bevindingen

De volgende twee tabellen behandelen het aantal uitgiftes per gebruiker voor de vier meest voorgeschreven werkzame stoffen. Gebruikers van fentanyl tussen 25 en 44 jaar krijgen de meeste voorschriften per gebruiker. Het aantal voorschriften per gebruiker neemt bij fentanyl duidelijk af bij het toenemen van de leeftijd. Bij buprenorfine is een vergelijkbaar beeld zichtbaar, zij het minder uitgesproken. Het aantal voorschriften per gebruiker van oxycodon en morfine laat minder sterke schommelingen zien. Hier is het aantal voorschriften het hoogst bij mannelijke gebruikers tussen 45 en 64 jaar. Bij vrouwen van 75 jaar en ouder is het aantal voorschriften van oxycodon per gebruiker opvallend hoog.

Tabel 15 Aantal uitgiftes per gebruiker naar leeftijd en geslacht

Mannen	0-4	5-14	15-24	25-44	45-64	65-74	75 +
Oxycodon	.	1,62	2,06	4,21	4,97	4,58	4,79
Morfine	1,76	1,42	1,7	2,25	3,43	3,25	2,44
Fentanyl	4	2,91	7,8	9,14	7,85	6,43	5,73
Buprenorfine	.	3,05	3,06	5,57	5,58	4,9	4,93
Vrouwen	0-4	5-14	15-24	25-44	45-64	65-74	75 +
Oxycodon	1	1,52	2,21	4,57	5,06	4,79	6,4
Morfine	2,72	1,09	1,85	3,21	3,94	3,68	2,82
Fentanyl	0,99	3,02	6,42	10,13	8,19	7,1	7,55
Buprenorfine	2	4,27	2,81	5,03	4,86	4,93	5,98

Bron GIPdatabank

Tabel 16 laat zien dat in de leeftijdsgroep van 25 tot en met 75 jaar en ouder vrouwen meer uitgiftes van opioïden krijgen per gebruiker dan mannen voor de stoffen oxycodon, morfine en fentanyl. Bij buprenorfine is dat het geval vanaf 65 jaar. Omdat oxycodon en morfine het vaakst worden voorgeschreven volgt hieruit dat vrouwen meer uitgiftes per gebruiker krijgen van opioïden dan mannen.

Tabel 16 Verhouding uitgiftes per mannelijke gebruiker naar leeftijd en geslacht, en uitgiftes per vrouwelijke gebruikers naar leeftijd en geslacht

Uitgiftes mannen/uitgiftes vrouwen in 2018	0-4	5-14	15-24	25-44	45-64	65-74	75 +
Oxycodon		0,107	0,932	0,921	0,982	0,956	0,748
Morfine	0,647	0,130	0,919	0,701	0,871	0,883	0,865
Fentanyl	0,404	0,964	0,122	0,902	0,958	0,906	0,759
Buprenorfine		0,714	0,109	1,107	1,148	0,994	0,824

Bron GIPdatabank

Het voorschrijven van opioïden naar type voorschrijver

Samenvatting

Zowel huisartsen als medisch specialisten schrijven opioïden voor aan patiënten voor gebruik buiten het ziekenhuis. Nieuwe gebruikers krijgen vaker hun eerste recept van een medisch specialist dan van een huisarts (47,6% versus 41,6% van de gebruikers). In 10,8% van de gebruikers van opioïden is de eerste voorschrijver niet ingedeeld bij de huisartsen of medisch specialisten. Het betreft bijvoorbeeld basisartsen, specialisten ouderengeneeskunde of tandartsen. Specialisten schrijven aan 89,9% van hun patiënten die starten met een opioïd oxycodon voor. Huisartsen schrijven aan 64,3% van de nieuwe gebruikers oxycodon voor. Huisartsen schrijven ook nog morfine voor aan 16,5% van hun opioïde gebruikende patiënten en fentanyl aan 13,6%.

Bij de huisarts, de overige voorschrijvers en de specialist is de rangorde van de top 5 voorgeschreven farmaceutische vormen identiek.

Bevindingen

Dit deel van de monitor gaat in op het voorschrijven door huisartsen, overige voorschrijvers en medisch specialisten aan nieuwe gebruikers van sterk werkende opioïden².

De meeste nieuwe gebruikers van opioïden krijgen hun eerste recept van de medisch specialist, zo laat tabel 17 zien. Tabel 17 en tabel 18 laten zien dat eerste recepten voor oxycodon voor het merendeel afkomstig zijn van medisch specialisten (medische specialisten bij 55% van de gebruikers van oxycodon en huisartsen bij 34,5% van de gebruikers). Medisch specialisten kiezen vooral voor oxycodon³, terwijl huisartsen ook morfine en fentanyl voorschrijven (tabel 19).

Tabel 17 Voorschrijven werkzame bestanddelen door huisartsen, overige voorschrijvers en specialisten (aantallen eerste voorschriften)

	Huisarts	Overig	Specialist	Totaal
Oxycodon	192.664	58.764	307.692	559.120
Morfine	49.318	12.781	9.289	71.388
Fentanyl	40.792	5.277	17.493	63.562
Buprenorfine	14.847	979	5.287	21.113
Tapentadol	1.508	181	2.379	4.068
Hydromorfon	131	39	182	352
Nicomorfine	144	12	3	159
Pethidine	70	5	10	85
Piritramide	31	15	48	94
Oxycodon met naloxon	20	2	17	39
Totaal	299.525	78.055	342.400	719.980

Bron SFK

² In dit deel van het hoofdstuk worden eerste voorschriften aan nieuwe gebruikers geteld. Dat wil zeggen: een gebruiker die voor het eerst in 2018 van oxycodon zowel de "gewone" tablet als de gereguleerd afgifte tablet krijgt wordt geteld als twee eerste recepten.

³ Het gaat hierbij om extramurale voorschriften van opioïden, dus opioïden die buiten het ziekenhuis worden gebruikt. Bij deze extramurale voorschriften, kiezen medisch specialisten in 90% van de gevallen voor oxycodon.

Tabel 18 Voorschrijven werkzame bestanddelen door huisartsen, overige voorschrijvers en specialisten (% eerste voorschriften)

	Huisarts	Overig	Specialist	Totaal
Oxycodon	34,5%	10,5%	55,0%	100%
Morfine	69,1%	17,9%	13,0%	100%
Fentanyl	64,2%	8,3%	27,5%	100%
Buprenorfine	70,3%	4,6%	25,0%	100%
Tapentadol	37,1%	4,4%	58,5%	100%
Hydromorfon	37,2%	11,1%	51,7%	100%
Totaal	41,6%	10,8%	47,6%	100%

Bron SFK

Tabel 19 laat zien welk sterk werkend opioïd de verschillende groepen voorschrijvers het vaakst voorschrijven aan nieuwe gebruikers van opioïden.

Tabel 19 Verhouding voorgeschreven werkzame bestanddelen bij nieuwe gebruikers voor huisartsen, overige voorschrijvers en specialisten

	Huisarts	Overig	Specialist	Totaal
Oxycodon	64,3%	75,3%	89,9%	77,7%
Morfine	16,5%	16,4%	2,7%	9,9%
Fentanyl	13,6%	6,8%	5,1%	8,8%
Buprenorfine	5,0%	1,3%	1,5%	2,9%
Tapentadol	0,5%	0,2%	0,7%	0,6%
Hydromorfon	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%
Overige	0,1%	0,0%	0,0%	0,1%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bron SFK

De vorige drie tabellen lieten het voorschrijven van opioïden door huisartsen, overige voorschrijvers en medisch specialisten op stofniveau zien. De twee volgende tabellen laten het voorschrijven zien door deze drie typen voorschrijvers op het niveau van farmaceutische vorm zien. De orale vormen van oxycodon worden het meest voorgeschreven door alle beroepsgroepen. Huisartsen schrijven daarnaast aan 19,7% van de patiënten transdermale pleisters van opioïden voor. Medisch specialisten doen dit in 4,3%. Ten slotte schrijven huisartsen aan 8,2% van de nieuwe gebruikers morfine injecties voor. Medisch specialisten doen dit bij minder dan 1% van de recepten voor gebruik buiten het ziekenhuis.

Tabel 20 Meest voorgeschreven farmaceutische vormen door huisartsen, overige voorschrijvers en specialisten aan nieuwe gebruikers van opioïden (aantallen eerste voorschriften)

Stof	Vorm	Huisarts	Overig	Specialist	Totaal
Oxycodon	Tablet met gereguleerde afgifte	92.358	20.309	106.664	219.331
Oxycodon	Tablet	60.258	22.265	121.252	203.775
Oxycodon	Capsule	37.609	15.243	74.919	127.771
Fentanyl	Pleister voor transdermaal gebruik	34.584	3.974	12.712	51.270
Morfine	Injectievloeistof	24.654	9.220	1.906	35.780
Buprenorfine	Pleister voor transdermaal gebruik	14.209	686	4.161	19.056
Morfine	Tablet met gereguleerde afgifte	9.255	921	2.267	12.443
Morfine	Drank	4.367	1.183	3.922	9.472
Morfine	Infusievloeistof	3.734	265	393	4.392
Morfine	Tablet	3.656	400	505	4.561
Fentanyl	Neusspray	3.556	555	902	5.013
Morfine	Zetpil	2.902	714	159	3.775
Fentanyl	Tablet voor sublinguaal gebruik	2.422	709	3.768	6.899
Oxycodon	Smelttablet	2.322	916	4.758	7.996
Tapentadol	Tablet met gereguleerde afgifte	1.508	181	2.379	4.068
Morfine	Injectie/infusieoplossing	745	78	136	959
Buprenorfine	Tablet voor sublinguaal gebruik	638	293	1.126	2.057
Fentanyl	Zuigtablet	174	22	51	247
Overige		574	122	420	1116
Totaal		299.525	78.056	342.400	719.981

Bron SFK

Tabel 21 Verhouding farmaceutische vormen bij nieuwe gebruikers voor huisartsen, overige voorschrijvers en specialisten (% eerste voorschriften)

Stof	Vorm	Huisarts	Overig	Specialist	Totaal
Oxycodon	Tablet met gereguleerde afgifte	30,8%	26,0%	31,2%	30,5%
Oxycodon	Tablet	20,1%	28,5%	35,4%	28,3%
Oxycodon	Capsule	12,6%	19,5%	21,9%	17,7%
Fentanyl	Pleister voor transdermaal gebruik	11,5%	5,1%	3,7%	7,1%
Morfine	Injectievloeistof	8,2%	11,8%	0,6%	5,0%
Buprenorfine	Pleister voor transdermaal gebruik	4,7%	0,9%	1,2%	2,6%
Morfine	Tablet met gereguleerde afgifte	3,1%	1,2%	0,7%	1,7%
Morfine	Drank	1,5%	1,5%	1,1%	1,3%
Morfine	Infusievloeistof	1,2%	0,3%	0,1%	0,6%
Morfine	Tablet	1,2%	0,5%	0,1%	0,6%
Fentanyl	Neusspray	1,2%	0,7%	0,3%	0,7%
Morfine	Zetpil	1,0%	0,9%	0,0%	0,5%
Fentanyl	Tablet voor sublinguaal gebruik	0,8%	0,9%	1,1%	1,0%
Oxycodon	Smelttablet	0,8%	1,2%	1,4%	1,1%
Tapentadol	Tablet met gereguleerde afgifte	0,5%	0,2%	0,7%	0,6%
Morfine	Injectie/infusieoplossing	0,2%	0,1%	0,0%	0,1%
Buprenorfine	Tablet voor sublinguaal gebruik	0,2%	0,4%	0,3%	0,3%
Fentanyl	Zuigtablet	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
Overige		0,3%	0,3%	0,2%	0,3%
Totaal		100%	100%	100%	100%

Bron SFK

Regionale verschillen in de duur van gebruik van opioïden

Samenvatting

Er bestaat aanzienlijke variatie tussen postcodegebieden voor wat betreft het langer durend gebruik van sterk werkende opioïden. Het percentage nieuwe gebruikers dat langere tijd recepten ontvangt ligt tussen 6,8 en 13,5 procent.

Bevindingen

In deze paragraaf wordt ingegaan op de verdeling van gebruikers van opioïden in postcodegebieden (tweecijferige postcode).

In tabel 22 wordt de spreiding in het aandeel gebruikers met een bepaalde gebruiksduur per regio weergegeven, voor respectievelijk incidenteel, kortdurend en langer durend gebruik. Tussen regio's bestaan aanzienlijke verschillen in het percentage nieuwe gebruikers dat recepten ontvangt gedurende een periode langer dan 14 dagen. Dit varieert tussen 6,8 en 13,5 procent. Op basis van de gegevens is het niet mogelijk dit te verklaren.

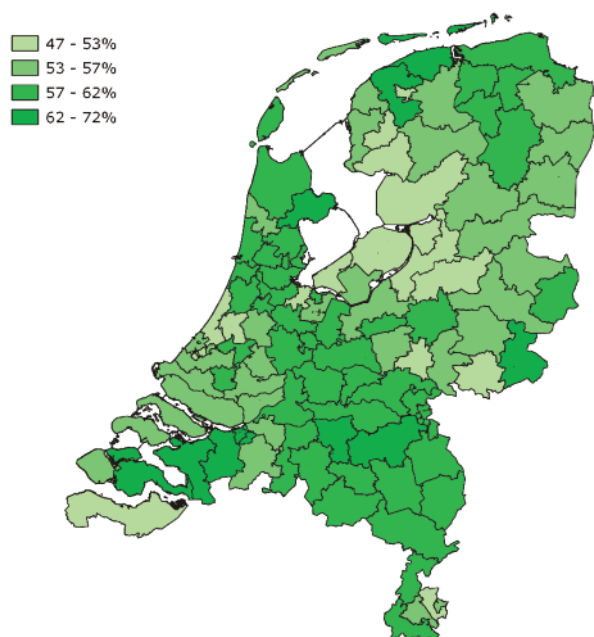
Tabel 22 Spreiding aandeel incidentele, kortdurende en langer durend gebruik tussen regio's

	Gemiddelde	Spreiding*	Minimum	Maximum
Incidenteel gebruik	57,4%	51,8 – 62,0%	47,6%	72,0%
Kortdurend gebruik	32,9%	29,3 – 36,6%	21,3%	39,8%
Langer durend gebruik	9,7%	8,3 – 11,7%	6,8%	13,5%

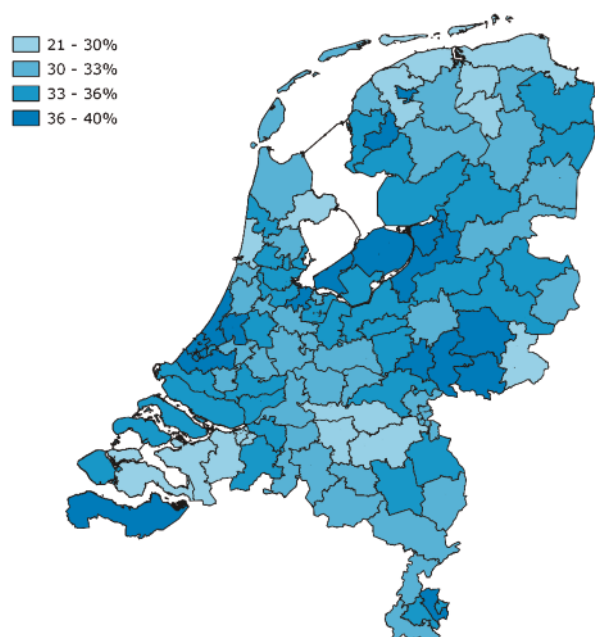
*Afstand tussen het 10e en 90e percentiel

In figuur 3 tot en met 5 worden respectievelijk incidenteel, kortdurend en langer durend gebruik als percentage van het totaal aantal nieuwe gebruikers weergegeven.

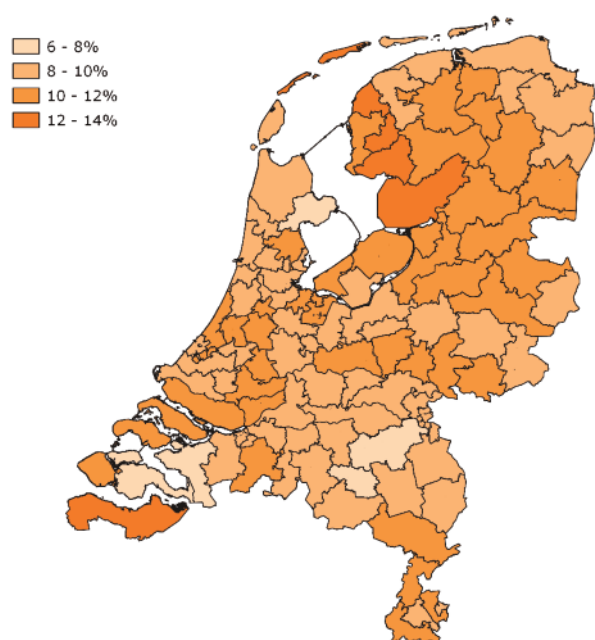
Figuur 3 Percentage incidenteel gebruik van opioïden, ingedeeld naar postcodegebieden

Figuur 4 Percentage kortdurend gebruik van opioïden, ingedeeld naar postcodegebieden

Figuur 5 Percentage langer durend gebruik van opioïden, ingedeeld naar postcodegebieden

Hoofdstuk 4

De eerste gebruikscijfers over opioïden na het instellen van de taakgroep Gepast gebruik van opioïden

Samenvatting

Het aantal verstrekkingen in 2019 daalde met 6,4 procent ten opzichte van 2018. Dit is de eerste daling in meer dan 15 jaar. De cijfers over 2019 en 2018 laten zien dat het in 2018 ingezette beleid en de grote media-aandacht voor het gebruik van opioïden, al vruchten beginnen af te werpen. Immers, andere factoren die het gebruik van opioïden verhogen, zoals vergrijzing en kortere ligduur in ziekenhuizen, zijn niet veranderd. Zonder ingrijpen is op basis van deze andere factoren een toename van het aantal gebruikers te verwachten.

Bevindingen

Het aantal verstrekkingen van sterk werkende opioïden was in 2018 3.446.252 en in 2019 3.226.708. dit is een daling van 6,4 procent. Tabel 23 geeft het aantal gebruikers en het aantal verstrekkingen van opioïden per kwartaal weer voor 2018 en 2019. Tabel 24 laat zien dat het aantal gebruikers in elk kwartaal van 2019, als percentage weergegeven, terugloopt ten opzichte van hetzelfde kwartaal van 2018. In figuur 6 is een en ander grafisch weergegeven. Het aantal verstrekkingen per gebruiker per kwartaal blijft vrij constant in 2018 en 2019. Dit duidt erop dat het aantal gebruikers ook afneemt.

Tabel 23 Gebruikers en verstrekkingen van sterk werkende opioïden (aantallen)

		Gebruikers (n)	Verstrekkingen (n)	Aantal verstrekkingen per gebruiker
2019	Q4	238.923	804.872	3,37
	Q3	232.127	794.989	3,42
	Q2	240.603	811.345	3,37
	Q1	248.508	815.502	3,28
2018	Q4	254.477	869.730	3,42
	Q3	243.683	828.393	3,40
	Q2	258.214	874.476	3,39
	Q1	260.340	873.653	3,36

Bron SFK

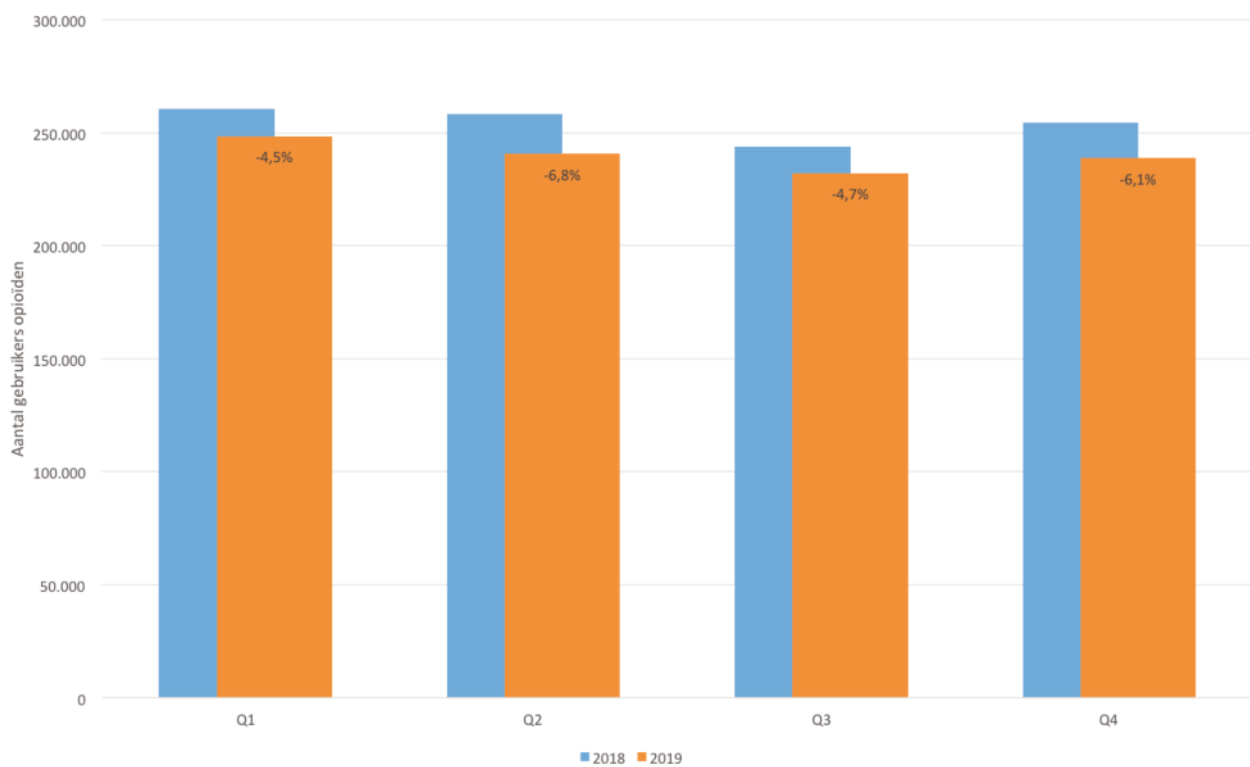
Tabel 24 Vergelijking van het aantal gebruikers van opioïden

2019 Q1 versus 2018 Q1	-4,5%
2019 Q2 versus 2018 Q2	-6,8%
2019 Q3 versus 2018 Q3	-4,7%
2019 Q4 versus 2018 Q4	-6,1%

Bron SFK

Figuur 6 Aantal unieke gebruikers van opioïden per kwartaal in 2018 en 2019

Bron: SFK

